

Tot op de draad

De ervaringen van Tweede Wereldoorlog veteraan, Screaming Eagle

John Primerano,

Cailin Casey

Vertaald door Melanie Janssen

(Oorspronkelijke titel: Down to the wire: The experiences of WWII Screaming Eagle John Primerano, and stories along those lines)

College
of the Ozarks®

Office of the Executive Vice President

P.O. Box 17
Point Lookout, MO 65726
Phone 417-690-2545

www.cofo.edu

Het "College of the Ozarks", genaamd "Hard Work U" door de *Wall Street Journal*, is gesitueerd in Point Lookout, Missouri. Het is een onafhankelijke, 4-jarige, Christelijke privéopleiding. Het is een werkopleiding, wat betekent dat studenten, in plaats van het betalen van collegegeld, werk verrichten in de gemeenschap.

Dit concept was de visie van de oprichter en in 1906 kreeg de school toestemming om "een Christelijke opleiding te verzorgen voor jongeren van beide geslachten en met name zij die geschikt zijn bevonden, maar die niet de middelen hebben om een dergelijke opleiding te kunnen verkrijgen". Het college is sindsdien gestaag gegroeid, maar het doel en de missie zijn al die jaren gelijk gebleven.

Het college houdt er een zeer conservatief financieel beleid op na. We hebben geen lopende schulden en accepteren geen nationale of regionale subsidies. In plaats daarvan zijn wij zeer gelukkig met onze vele privé-sponsors die ons beleid waarderen. Dit houdt ook in dat onze studenten afstuderen met zeer weinig tot geen schulden. Het college heeft het laagste percentage of schuld per student van alle colleges of universiteiten in heel de Verenigde Staten.

Het college legt extra nadruk op de ontwikkeling van het karakter van onze studenten, door de "Keeter Center for Character Education". Dit centrum, opgericht in 1997, maakt programma's en organiseert activiteiten die erop gericht zijn om een goed karakter en saamhorigheid te bevorderen. Studenten krijgen hierdoor de kans om zich te ontwikkelen door te reizen, te studeren en bijeenkomsten bij te wonen met gastsprekers als Colin Powell en Lady Margaret Thatcher.

Bij College of the Ozarks staat het leren met hart, hoofd en handen voorop, waarbij de nadruk ligt op een sterk karakter en Christelijke waarden.

In 2009 werd begonnen met het "Patriotic Education Travel Program." Na nadruk op patriotisme is niet nieuw. Het is één van de vijf doelen van het college en de "promotie van vaderlandslievendheid" is ingebakken vanaf het ontstaan.

Een belangrijk onderdeel van dit programma is het reizen met Veteranen. Het geeft de studenten een ervaring die hun leven zal veranderen. Zij leren niet alleen de geschiedenis rechtstreeks van hen die het hebben meegemaakt, maar kunnen met eigen ogen de plaatsen zien waar onze Veteranen vochten op deze geheiligde grond. Veteranen delen hun ervaringen met de studenten en garanderen daarmee dat de offers van deze Grootste Generatie nooit zullen worden vergeten. De studenten krijgen een nieuw respect voor de Veteranen en een sterkere liefde voor hun land. Het college en enkele van hun sponsors financieren de gehele reis voor zowel studenten als veteranen. Het is ons een eer dit te mogen doen.

In juni 2009 werd de eerste reis ondernomen door 20 studenten en tien Veteranen. Zij reisden naar Normandië voor het 65-jarig jubileum van D-Day. Hierna zijn er nog vele reizen ondernomen naar de slagvelden van operatie Market-Garden in Nederland, het Ardennenoffensief in België en Luxemburg, Okinawa, Iwo Jima en Hiroshima, Kasserine Pass in Tunesië; Monte Cassino en Anzio in Italië.

Recentere reizen zijn gemaakt door studenten en Veteranen van het 101st Airborne Divisie naar Normandië, Nederland, België en Duitsland. In april 2011 zijn studenten en Veteranen naar Pearl Harbor afgereisd, en in juni zijn zij nogmaals gezamenlijk teruggegaan naar Normandië, België en Duitsland. Alle studenten worden geacht een dagboek bij te houden tijdens deze reizen. Een van onze studenten, Cailin Casey, besloot door te schrijven na thuiskomst. Dit boek is hiervan het resultaat.

Hiermee vervult ze de hoop die wij hadden aan het begin van dit programma. Niet alleen vertelt ze het verhaal van één van de veteranen die ze gevolgd heeft, ze heeft ook beloofd dat de winst die eventueel op deze uitgave gemaakt zou worden, te doneren aan dit programma. We zijn trots op haar en alle andere deelnemers.

Ons college kijkt niet alleen terug; zij kijkt ook vooruit. Ons doel is om goede waardige burgers te produceren door hen in aanraking te laten komen met goede voorbeelden uit het verleden. Kennis van de geschiedenis van ons land is nodig om studenten te voorzien van bouwstenen voor hun eigen

ontwikkeling. Het hoofd van de "National Endowment for the Humanities" zei hierover: "We kunnen niet verwachten dat een natie zonder geheugen, haar visie op de toekomst kan behouden". Wij onderschrijven deze gedachte.

Op het moment van schrijven, hebben er 135 studenten en 60 Veteranen aan dit programma deelgenomen. Ik heb de eer gehad aan al deze reizen deel te nemen. Ik heb hier twee belangrijke overtuigingen aan overgehouden. Er bestaat geen twijfel over dat de Veteranen van de Tweede Wereldoorlog daadwerkelijk Amerika's Grootste Generatie was en dat hun verhaal gekoesterd en beschermd zal worden door de studenten van de College of the Ozarks. Als ons programma een bijdrage heeft geleverd aan dit ideaal, dan heeft het succes al onze stoutste verwachtingen overtroffen. Onze campus heeft een ruimte ingericht als Veterans Grove. Op een recentelijk ingericht vlaggenplein is een uitspraak in steen gehouwen. Het is een gedeelte van een gebed voor de gesneuvelden van het schip USS Missouri, geschreven door één van onze studenten:

So long as we live, they too shall live, for they are now a part of us. Our generation is a candle against the setting sun of the "Greatest Generation," and our veterans are indeed a part of each of us.

Zolang wij leven, leven zij door, want zij zijn deel van ons. Onze generatie is als een kaars tegen de ondergaande zon van de "Grootste Generatie", en onze veteranen zijn inderdaad een deel van ons allen.

God zegene onze veteranen, studenten en de Verenigde Staten van Amerika.
Fred Mullinax
Executive Vice-President
College of the Ozarks

Voorwoord van de auteur

In juni 2011 had ik de eer om, samen met zeventien andere studenten, zes Tweede Wereldoorlog veteranen te vergezellen op een reis naar de slagvelden van Frankrijk, België en Duitsland. Alle kosten hiervoor werden betaald door de "Patriotic Education Travel Program", een educatief reisprogramma van de "College of the Ozarks". Tijdens deze reis ontmoette ik John Primerano, een veteraan van het 101^e Airborne (luchtlandingstroepen). We wisten toen allebei nog niet dat deze ervaring ons beiden de impuls zou geven om onze dromen waar te maken: ik om een auteur te worden en John om zijn verhaal en bewaard te zien worden lang nadat hij er niet meer zal zijn.

Toen ik thuishkwam van deze geweldige ervaring, had ik zoveel inspiratie dat ik de rest van de zomer alle ervaringen van de zes veteranen samenvoegde in een kort boekwerk met de titel "Twice as Brave: the True Stories of Six Veterans of WWII", oftewel "Dubbel zo dapper: de waargebeurde verhalen van zes Tweede Wereldoorlog veteranen". Het college publiceerde mijn boek en alle verdiensten gingen terug naar het reisprogramma, zodat andere studenten dezelfde ervaringen kunnen delen met de veteranen. Tijdens de vlaggeneceremonie op Veteranendag (11 november) in 2011, werd ik benaderd door John die me vertelde "Ik vond de manier waarop jij mijn verhaal vertelde in jouw boek erg mooi. Ik droom er al sinds 1995 van mijn verhaal op papier te zetten. Zou jij dat niet willen doen?" Zonder enige aarzeling zei ik hem dat ik vereerd zou zijn om zijn verhaal te behouden.

Een week later kreeg ik een doos in de post met daarin drieëntwintig cassettebandjes en vier VHS-videobanden. Op deze banden had John zijn ervaringen vastgelegd over zijn tijd in het leger, tijdens een oorlog die de wereld op zijn kop zou zetten en voor altijd zou veranderen. Ik zat in mijn laatste semester op school en begon in mijn vrije tijd met het uitschrijven van zijn opnames en het leren kennen van het verhaal dat ik wilde schrijven. Aan het einde van het semester had ik een raamwerk klaar voor Johns boek. Tijdens die periode sprak ik John wekelijks en ik stelde hem een belangrijke vraag: "Hoe wil je dat ik jouw verhaal vertel?" Zijn antwoord: "Ik weet hoe ik een verhaal moet vertellen, maar niet hoe ik er één moet schrijven. Ik zal je alles vertellen wat je wilt weten, maar hoe jij mijn verhaal vertelt is jouw keuze." Hij ging nog door: "Laat ik het zo zeggen; ik ben jarenlang tegelzetter geweest. Zou jij mij vertellen hoe ik tegels moet zetten?" "Natuurlijk niet," was mijn antwoord. "Waarom zou ik jou dan vertellen hoe je jouw werk moet doen? Zolang de feiten maar kloppen, mag je mijn verhaal zelf vormgeven.

In de maanden die volgden, kwamen er meer pakketjes binnen van John, met allerlei schatten die me hielpen zijn verhaal te vertellen. Er zat een gebonden boekje bij met een collectie gekopieerde brieven die hij tijdens zijn dienstdag had verstuurd en ontvangen. Ook kreeg ik een map met artikelen over zijn regiment, overlijdensberichten van enkele kameraden, artikelen geschreven over John zelf, diverse 101^e Airborne publicaties en een collectie van zijn favoriete gedichten over de gruwelijke realiteit van de oorlog.

Ik kwam er al snel achter dat alleen communicatie via de post en de telefoon niet genoeg was om ons doel te bereiken. Dus zocht ik naar een baan en een onderkomen in Exeter, New Hampshire, waar John woont, zodat we in dezelfde regio konden samenwerken. Toen ik John van mijn verhuisplannen op de hoogte bracht, bood zijn vriendin sinds dertien jaar, Joan Goodall, aan dat ik bij haar introk zolang ik aan John's boek bezig was.

Twee weken na mijn afstuderen in mei 2012, pakte ik mijn spullen en de schatten die John mij had toevertrouwd in de auto en begon aan de lange reis naar Exeter om daar bij Joan in te trekken en eindelijk het verhaal van John te gaan schrijven. De vier maanden daarna werden gevuld met honderden interviews met John en het nalezen van tientallen proefschriften, terwijl het boek langzaam vorm begon te krijgen. Samen zijn we nog naar Johns ouderlijk huis geweest om in zijn geschiedenis te kijken. We realiseerden ons vrij vroeg dat zijn verhaal de meeste impact zou krijgen als het werd verteld vanuit de ik-vorm. Dit betekende wel dat er extra aandacht moest worden besteed aan het zo dicht mogelijk bij de feiten blijven zoals hij die zich herinnerde, zodat zijn karakter, zijn stem naar voren zouden komen bij het

lezen van zijn verhaal. Talloze keren heb ik onderdelen herschreven, totdat het precies zó overkwam zoals hij had bedoeld. Ik werkte vaak de hele nacht door en legde, voordat ik 's morgens vroeg naar bed ging, een nieuwe proefversie voor John klaar op de keukentafel om na te kijken en te corrigeren.

Op John's aandringen en met zijn volledige steun en aandacht, heb ik zijn verhaal geschreven met zijn stem.

Om u als lezer een beter idee te geven over de omstandigheden in de wereld in de tijd dat John opgroeide, heb ik op sommige plaatsen zijn verhaal onderbroken om wat historische context aan te geven. Wij hopen allebei dat u niet alleen Johns eigen, unieke verhaal zult leren kennen, maar ook hoeveel er op het spel stond in de hele wereld tijdens deze bizarre periode. Ook is het belangrijk dat u weet dat John alle opbrengsten van dit verhaal, zijn verhaal, doneert aan het Patriotic Education Travel Program. Wat nu volgt is de realisatie van Johns droom. En het begin van die van mij.

-Cailin Casey

Voorwoord van de vertaler.

John heb ik in september 2004 leren kennen, bij de door hem zo geliefde molen in Eerde. In mei hadden mijn zus Emmy en ik Elroy Huwe al leren kennen, die toen veelvuldig de naam van John al had genoemd. Hoewel Elroy als de eerste 101e Airborne Veteraan die we leerden kennen, altijd onze nummer één zou blijven, werd John ons nummer twee. Daar nam hij geen genoegen mee; hij vond dat, gezien zijn achternaam, hij nummer één zou moeten zijn. We kwamen tot een compromis; hij werd anderhalf. En zo hebben we hem door de jaren heen aangesproken.

Toen ik in februari 2007 tijdens een reünie in Florida zowel Elroy als John aantrof, ontstond het idee om de eerste de Militaire Willemsorde, alsnog te geven. Door een brand bij de Veterans Administration was Elroy's dossier verloren gegaan, waarmee dus ook het bewijs dat hij hier recht op had. Het heeft talloze mails naar ministeries en ambassades gekost, maar uiteindelijk is het gelukt.

In september van datzelfde jaar haalde John Elroy met een smoes over om nog één keer de reis naar Nederland te maken en na het jaarlijkse defilé op achttien september kreeg Elroy, in het bijzijn van zijn vrouw Beverly, mijn familie en militair attaché Kolonel Calbos, uit de handen van zijn vriend John, de Militaire Willemsorde. 63 jaar na dato, maar nog steeds erg welkom. Ik ben er trots op dat ik dat heb mogen doen.

Een ander ding waar ik trots op ben, is het uitbrengen van deze vertaling van het boek dat Cailin Casey met zoveel liefde en aandacht heeft geschreven. Ik betreur het dat er tussen de uitgave van het oorspronkelijke werk en deze vertaling een geruime tijd zit, waardoor John en mijn moeder het niet tot voltooiing hebben zien komen. Helaas heeft het gewone leven me nog wel eens in de weg gezeten. Maar juist het bericht dat John na een lang en vol leven, nu weer bij Elroy en zijn wapenbroeders is, was voor mij de laatste zet om deze taak nu toch echt te volbrengen.

Ik ben het John gewoon verplicht en ik hoop dat hij blij zou zijn geweest dat het me gelukt is. Ik heb geprobeerd om John's stem door te laten klinken in het Nederlandse boek, iets wat nog niet zo heel eenvoudig was, maar waar ik hopelijk wel in ben geslaagd.

Bij deze wil ik hem dan ook als eerste bedanken voor alle verhalen en zijn toestemming om deze uit te brengen, in Engels en Nederlands.

Ook Cailin en het College of the Ozarks moet ik uiteraard bedanken voor hun toestemming voor deze vertaling.

De Vereniging van Airborne Vrienden en alle mensen die ik sinds mijn lidmaatschap heb mogen leren kennen, wil ik bedanken voor de mooie tijden. Ik wist niet wat ik kon verwachten toen ik in 2003 lid werd, maar ik heb heel prachtige dingen meegemaakt en vele even zo mooie mensen mogen ontmoeten. Speciale dank gaat uit naar Tom Timmermans, voor zijn input en waardevolle suggesties, vooral bij de wat meer technische gedeeltes van dit boek.

Als laatste wil ik mijn familie bedanken. Mam, ik weet dat je over mijn schouder meeleeft en trots op me zou zijn geweest. Pap, bedankt dat ik meer tijd achter je laptop heb doorgebracht dan jijzelf, waarbij ik ook nog op mijn wenken werd bediend met kopjes thee en koekjes.

Zus Emmy, zonder jou had ik noch John, noch Elroy zo vaak kunnen ontmoeten. Ik heb maar wat dankbaar van jouw taxidiensten gebruik gemaakt en zo hebben we samen mogen genieten van onze nummer één en anderhalf.

Rest mij nog één ding te vermelden. Dit is het verhaal van John, zoals hij het zich na jaren nog wist te herinneren. Dat deze verhalen, gekleurd door de tand des tijds, hier en daar niet overeenkomen met de werkelijke gebeurtenissen, hebben zowel Cailin als ik voor lief genomen. Ik vraag u als lezer om hetzelfde te doen en vooral te genieten van het kleurrijke verhaal van een kleurrijke persoon.

Ik ben een gezegend mens dat ik dit heb mogen doen.

Melanie Janssen, Eindhoven, April 2020

!

In Turbulente Tijden

IK was voorbestemd om paratroeper te worden. Toen ik zeven jaar was, woedde er een grote sneeuwstorm door Massachusetts. Een flink pak sneeuw bedekte de stoepen, de brievenbussen en de daken van de keurige rijtjeshuizen aan de Washburn Avenue, North Cambridge. De politie maande de buurtbewoners tot het schoonvegen van hun stukje stoep. Alle kinderen gingen net als ik sleetje rijden op het heuvelachtige gedeelte van de laan. Ik begon echter in de voortuin aan mijn nieuwste aerodynamische avontuur. Ik stapelde zoveel sneeuw op totdat het hoger was dan ikzelf. Aan de overkant van de straat waren kinderen een sneeuwpop aan het maken. “Watjes,” dacht ik. “Wacht maar tot je dit ziet.”

Ik ging terug naar binnen, pakte mijn opa’s paraplu uit de bak in de hal, klom met twee treden tegelijk de trap op en stapte op het balkon aan de voorkant van het huis. Ik wiebelde in mijn laarsjes op de gladde reling en opende de paraplu. Mijn opa kwam net de straat ingelopen en zag me daar zo staan op de reling van het balkon. “John!” riep hij naar boven. “Doe het niet!” Te laat. Ik sprong. Ik was airborne.

De paraplu hield mijn gewicht tot aan de rand van het balkon. Toen klapte het om en binnenstebuiten en ik stortte in de sneeuwberg. Mijn grootvader rende zo snel als hij kon de straat door, bang dat ik gewond was geraakt. Toen hij me giechelend om mijn ‘testvlucht’ en volkomen intact uit de sneeuw trok, wist ik dat ik in de problemen zat.

Onze natie was nog steeds niet bekomen van de economische effecten van de Eerste Wereldoorlog en de paniek was dan ook enorm toen de aandelenmarkt instortte op Zwarte Dinsdag, 29 oktober 1929. Aandeelhouders, die als eerste rijk werden, verloren die rijkdom in één dag en probeerden wanhopig hun aandelen te verkopen op een markt zonder kopers. De werkeloosheid steeg, banken vielen om, families zaten aan de grond en werden hun huizen uitgezet. Buurtgemeenschappen, liefdadigheidsinstellingen en nieuwe overheidsorganen zorgden voor gaarkeukens en daklozenopvang. President Hoovers naam werd een synoniem voor armoede en lijden. Om de tocht en de zandstormen in het middenwesten van het land tegen te gaan, werden er dollarbriefjes gebruikt om vuurtjes mee te stoken. We moesten nog twee jaar wachten voordat een onwaarschijnlijke presidentskandidaat met een “New Deal” voorstel kwam en dan nog eens tien jaar voordat het voortdurende drama in Europa en Azië alle vooruitstrevendheid van de VS vergde én de economie een lift gaf.¹

Mijn moeders vader, Louie Altomare, was een geweldige grootvader, of “Pa,” zoals wij hem noemden. Hij was een Italiaanse immigrant en werkte als kleermaker. Op hun verjaardag, nam hij zijn kleinkinderen mee naar Boston, naar de bioscoop, daarna mee uit eten en als laatste kreeg je gloednieuwe kleren. Ik was dol op deze jaarlijkse reisjes, alleen Pa en ik.

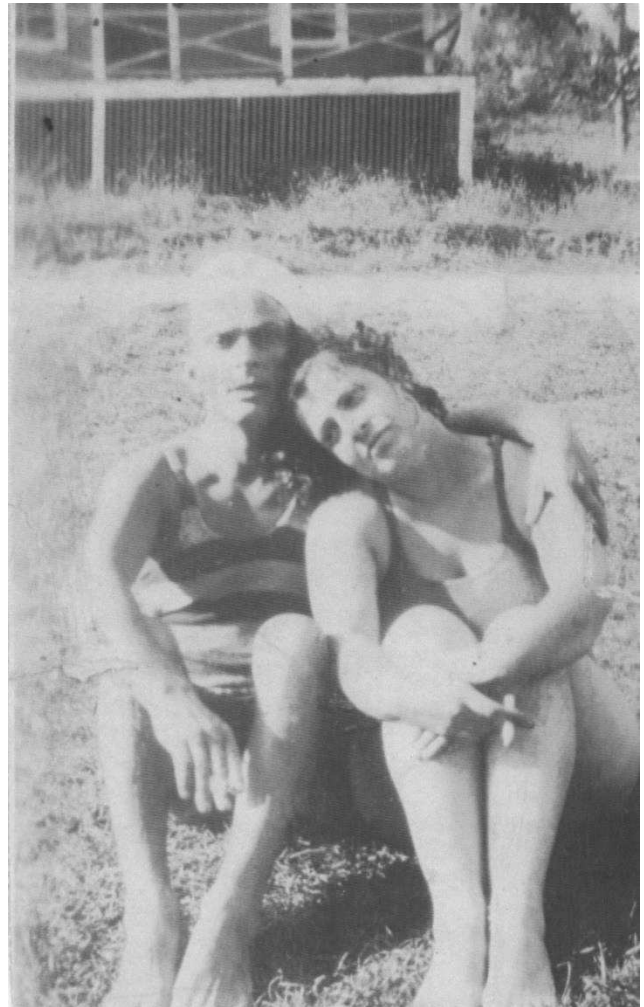
Het zondagse eten was een grootse bijeenkomst waar we iedere week naar uitkeken. Het begon na de kerkdienst om één uur in de middag en duurde dan tot vier uur. Mijn vader maakte soep, salade, gehaktballen en geroosterde kip. Mijn oma, die zich altijd eenvoudig kleepte en zich liever Lucy liet noemen, maakte haar eigen spaghetti en saus. Na het eten, namen de volwassenen wijn met kaas en noten. Alleen op zondag kregen de kinderen een glaasje wijn ter grootte van een borrelglaasje. Mijn moeder geloofde dat een kleine hoeveelheid rode wijn gezond was voor kinderen.

Mijn moeder, Mildred, was een eerste generatie Amerikaanse. Ze was vijftien toen ze trouwde met mijn vader in ik werd geboren in de slaapkamer boven in ons huis in North Cambridge op 24 oktober 1924. Omdat mijn moeder drie banen had, werd ons gezin niet zo hard getroffen door de depressie, maar zo nu en dan hadden we toch wat hulp nodig. We hadden alles wat we nodig hadden. Het woord "willen" werd niet gebruikt. Om voor haar gezin te kunnen zorgen, werkte mijn moeder bij Hood Rubber, een bedrijf dat autobanden produceerde en tijdens de oorlog voornamelijk accu's voor Jeeps. Daarnaast had mijn familie, samen met Leo, een monteur en vriend van de familie een garage, waar mijn moeder de boekhouding voor deed. En dan was ze ook nog serveerster in een restaurant in de stad. Terwijl de meeste mannen hooguit twaalf dollar per week verdienden, kreeg mijn moeder er vijfentwintig.

Mijn vader heette Vincenzo Primerano. Onze achternaam betekende zoiets als "één" in het Italiaans. Hij emigreerde met zijn vader en twee broers van Noord-Italië naar Canada en glipte toen over de Canadese grens naar de VS, waar hij zijn naam eerst veranderde in Vincent en daarna in James om de inburgering wat makkelijker te maken. Uiteindelijk werd hij genaturaliseerd Amerikaans staatsburger. Hij was uiteindelijk de enige van zijn familie die was geëmigreerd die in de VS is gebleven, de anderen zijn

naar hun vaderland teruggekeerd. Allebei mijn ouders spraken Italiaans als eerste taal, maar ze wilden het mijn zus en mij niet leren omdat wij, zoals mijn vader dat zei "nu hier in dit land woonden, Amerikanen waren en dus Engels moesten spreken". Sommige van mijn achterneven en -nichten spraken toen zij naar school gingen alleen nog maar Italiaans en mijn ouders wilden niet dat wij dezelfde moeilijkheden zouden krijgen als zij. Dus spraken zij alleen Italiaans tegen elkaar als ze iets bespraken wat wij als kinderen niet mochten weten.

Mijn vader was vaak ziek; hij had last van astma en spataderen en was daardoor zelden fit genoeg om te werken. Om de pijn op zijn borst te verminderen, kreeg hij van de dokter een poeder dat hij op moest branden om vervolgens aan de keukentafel onder een handdoek de dampen hiervan in te ademen. Door zijn zwakke gezondheid, moest mijn vader huisman worden en werd mijn moeder de

Op de kampeerplaats van "Camp Winona Shawntee". Johns vader James en moeder Millie rusten uit na het zwemmen.

hoofdkostwinner van ons gezin. Met zijn cultureel aangeleerde Italiaanse machogedrag, viel het hem zwaar om de traditionele rollen omgedraaid te zien. Mijn moeder vond het daarentegen niet zo erg. Ze was altijd al haar tijd ver vooruit en vond het heerlijk om te werken. In de familiegarage leerde ze rijden op en met alles wat wielen had. Als ze toevallig een pantalon droeg op een dag, reed ze graag motor, waarbij ze velen ver achter zich liet, hun monden open van verbazing. Ze kon zelfs een takelauto hanteren. Tot aan haar tachtigste reed ze nog in een pick-up.

De meeste van mijn ooms, tantes, neven en nichten zijn geboren en getogen in Italië. Er zijn er niet veel van naar de VS geëmigreerd. Mijn oudoom (van moeders kant, de jongste broer van mijn oma) vocht aan de kant van Italië in de infanterie. Ik heb hem nooit ontmoet, maar ik kreeg van mijn oma een foto van hem toen ik nog een kind was. Het is best ironisch dat mijn oom tijdens de oorlog aan de vijandelijke kant vocht en zijn neef aan de andere, geallieerde kant. Ik had er niet eerder bij stilgestaan hoe in een oorlog, familieleden zich tegen elkaar konden keren.

Hoewel mijn moeder hard werkte en meer verdiende dan vele anderen in die tijd, hadden we toch soms hulp nodig. Ongeveer één keer per maand werden mijn jongere zusje Edna en ik naar de gemeentelijke voedselbank gestuurd, waar gratis basisvoorzieningen als melk, brood, boter, meel en eieren te krijgen waren voor de armen. Omdat er zoveel gebruik van werd gemaakt tijdens de depressie, wisten we nooit van tevoren of en zo ja, wat we krijgen konden. Onze ouders en andere ouders uit de buurt stuurden ons altijd iedere maand via een andere route, zodat de burens er niet achter kwamen dat we hulp van de overheid nodig hadden. Trots speelde toen nog een belangrijke rol en deze kwam alleen van hard werken voor je gezin. Niemand wilde iets voor niets aannemen.

Ik heb nooit iets van gaarkeukens gezien in North Cambridge of Arlington. Ik wist dat er in Boston plekken waren waar daklozen een bed en een maaltijd konden krijgen. In de meer landelijk gelegen delen van Arlington, boden mensen aan de hele dag te werken op de boerderijen, voor alleen wat te eten. Hoewel eten en werk schaars waren tijdens de depressie, was het verlies van waardigheid het ergste in mijn ogen. Ik had nog het geluk dat mijn vader in de garage kon werken als zijn gezondheid het toeliet en dat mijn moeder drie banen had om voor de kinderen te kunnen zorgen.

Toen ik acht jaar was, verhuisden we van North Cambridge naar Arlington. De dag dat we in ons nieuwe huis trokken, in 1932, stuurde mijn vader me naar de winkel op de hoek om een zak hout voor de kachel te kopen. Ik zag toevallig toen ik de winkel binnenliep, het krantenrek. De kop op de voorpagina luidde "Roosevelt gekozen tot President"²

Het nieuwe huis was praktisch hetzelfde als de andere huizen aan Cleveland Street, vrij small, maar hoog. Een trap leidde naar de voordeur. De vloer in woonkamer, keuken en eetkamer was van hardhout, gelegd in een tegelpatroon. De bovenverdieping had een balkon dat uitkeek over straat. De erker in de voorkamer kon worden uitgebouwd tot een bed en daar sliep ik. We hadden een koelbox en die gebruikten we nog lang nadat koelkasten verkrijgbaar waren. Onze Armstrong radio was één van de eerste platenspelers die met een beweegbare arm van platen wisselde, die uit een stapel getrokken en op de draaitafel gelegd werden. Het was een mooi meubelstuk, met een handgesneden houten kast.

Ruth Bennett was onze buurvrouw en een goede vriendin van mijn moeder. Tussen onze huizen in lag een small gangetje en ze praatten met elkaar door de open keukenramen boven het aanrecht terwijl ze de afwas deden. Bijna iedere morgen dronken ze koffie met elkaar. Ruths jongere broer, Tom Foley, was een goede vriend van mij. We zijn samen opgegroeid en hij was als een grote broer voor me. Hij heeft me leren boksen met echte leren handschoenen, waarbij hij me letterlijk uit mijn schoenen sloeg. Hij was een paar jaar ouder dan ik en nam me altijd mee als we gingen vissen in de zgn. "MysticLakes".

We gebruikten “chubs”, een klein soort voorn, als aas. Ook nam hij me mee uit skiën. Ik was ar altijd heel trots op als ik met de grotere kinderen mee mocht doen.

Toen Tom in dienst trad, zat hij bij de 10^e Mountain Division, waar er bij wijze van experiment, skiërs en bergbeklimmers getraind werden om op de meest verraderlijke bergtoppen in Europa te vechten. Sommige soldaten, zoals Tom, hadden hun hele leven al geschied, anderen hadden hier helemaal geen ervaring in. De divisie trainde bij Camp Hale, Colorado, waar ze vrijwilligers leerden skiën, langlaufen en bergbeklimmen. Ook leerden ze de benodigde overlevingstechnieken, zoals het bouwen van iglo's voor warmte. Deze bergtraining duurde een aantal weken op een hoogte van 4300 meter en temperaturen die daalden tot beneden -20 Celcius.³

Ik was de nieuwkomer in de buurt en het duurde niet lang voordat de andere kinderen besloten dat ik ingewijd moest worden. Voordat ik er erg in hand, stond ik bovenop een plat dak, met een rotte tomaat in mijn hand, terwijl ik “Hé, platvoet!” riep naar een agent en hem genadeloos bekogelde. De agent heette Arthur Nolan. Hij greep me de dag erna bij mijn kraag in zei: “Ik weet dat je de nieuwkomer bent en dat je indruk op de andere kinderen wilde maken, dus ik laat het dit keer gaan. Maar waag het niet nog een keer.” Hij gaf altijd één waarschuwing voordat hij een kind bij zijn oren mee terug nam naar zijn vader.

In die dagen konden ouders geen geld missen om speelgoed te kopen. Op je verjaardag en met kerstmis, kreeg je met een beetje geluk één stuk speelgoed en wat snoep. Wij kregen ook maar één cadeau, maar mijn ouders gaven wel altijd iets goeds. Zo kreeg ik een jaar een bouw pakket, waarmee ik wat vernuftige dingetjes bouwde. De kerstmis daarna maakten mijn ouders de vergissing om me de Scheikundedoos cadeau te geven die ik zo graag wilde, waarschijnlijk bedoeld om van te leren, maar voor mij meer bedoeld om dingen mee op te laten blazen. Het grootste kerstcadeau was echter een gloednieuwe, flexibele, houten slee met stalen glij-ijzers. Hij was flexibel omdat er houten handvaten aan zaten waarmee je kon sturen. Om beurten gleden mijn zus en ik van de heuvel in onze buurt. We vonden het vooral heerlijk de blikken op de gezichten van de andere kinderen te zien terwijl we samen de nieuwe slee naar boven droegen.

Dezelfde december dat John en zijn zus om beurten met hun slee de heuvel af gleden, werd er een doorbraak bereikt die later, naar schatting, de oorlog met twee jaren verkortte. De grootste prestatie op het gebied van crypto-analyse in meer dan duizend jaar werd geleverd toen Rejewski, een wiskundige van het Poolse Cipher Bureau, met succes de Enigma Code wist te kraken. De Enigma machine was een elektromechanisch rotor instrument dat veel door de Duitsers gebruikt werd om gecodeerde berichten mee te verzenden. In het diepste geheim werkten Rejewski en diens collega's door om de veranderingen en ontwikkelingen in het ontcijferen van de net gekraakte Duitse code bij te houden.⁴

De meeste kinderen maakten in die tijd hun eigen speelgoed. Van een plank, een paar spijkers die ik uit een stuk hout trok en de wieltjes van een kapot paar rolschaatsen, zette in een step in elkaar waarmee ik in een paar uurtjes tijd al kon rijden. Van oude blikjes maakte ik de “koplampen”. Ik maakte ook vaak neppistooltjes en katapulten van stukjes rubber en wat wasknijpers. We hadden zo weinig, dat ik al snel leerde om vindingrijk te zijn en het beste te maken met wat voorhanden was.

Met een stel andere kinderen samen speelden we spelletjes op straat of in het park. Sommige spelletjes leerden we van onze ouders, maar we verzonnen er ook veel zelf. Zo speelden we onze eigen

vorm van honkbal waarbij we de bal precies in de hoek van de veranda moesten zien te slaan. Wonder boven wonder zijn er nooit ramen aan diggelen gegaan tijdens dit spel. We speelden ook wel voetbal met een blikje of American football.

Mr. Goodbar was mijn favoriete chocoladereep en als ik vijf cent had, ging die daaraan op. Mijn vader noemde me altijd "John D. Rockefeller" omdat ik altijd manieren verzong om geld te verdienen. Ik gaf altijd alle lege melkflessen van de familie om in te leveren en het statiegeld in eigen zak te steken. Ik was de pineut toen mijn vader erachter kwam hoe zijn melkflessen steeds verdwenen. Hij zei: "Ga jij je eigen geld maar verdienen, jongen." Dus toen ik veertien was kreeg ik van buurvrouw Ruth vijftig cent om op haar vijfjarig zoontje Francis te passen, die wij "Buddy" noemden. Ik sloeg dat aanbod nooit af, omdat zij wel een koelkast had en ik al het eten daarin mocht pakken.

Van kinds af aan was ik gefascineerd door vliegtuigen. Het geld dat ik verdiende met oppassen voor Ruth, spaarde ik op om bouwpakketten van modelvliegtuigjes van te kopen. De kleinere modellen kostten vijftig cent, de grotere modellen zelfs een hele dollar. In een pakket zaten de losse vliegtuigonderdelen, lijm, verf en instructies. Als ik niet bezig was met mijn vliegtuigjes, las ik alles wat over piloten ging. Mijn idolen uit die tijd waren onder andere Amelia Earhart en Charles "Lucky Lindy" Lindbergh. Ik kocht tijdschriften als *G8 and his Flying Aces* en *WWI in the Air* voor 10 cent en verslond verhalen over stunts en vliegtuigacrobatiek. Ik weet nog dat de zoon van Charles Lindbergh werd ontvoerd⁵ en dat de krantenjongen de kop luidkeels uitschreeuwde door Cleveland Street, terwijl mensen naar buiten kwamen om een krant van hem te kopen.

Terwijl John tijdens die hete zomer in Massachusetts buiten speelde, op zijn scooter reed en vliegtuigjes bouwde, kwamen studenten van de beste universiteiten in Duitsland bijeen in Berlijn en andere grote steden op 10 mei 1933. De Nazi minister van propaganda, Joseph Goebbels stond op een podium en keek naar de beste en slimste jongeren van Duitsland en vertelde hen: "Het tijdperk van het extreme Joodse intellect loopt op zijn einde". Het Duitse volkslied werd gespeeld terwijl honderden boeken in het centrum van Berlijn op de brandstapel werden gegooid. De nazi's veroordeelden boeken van grote auteurs als Sigmund Freud, Albert Einstein, Thomas Mann, H.G. Wells en Jack London voor het 'promoten van on-Duitse ideeën. Meer dan een eeuw voor deze nacht, schreef de Duits-Joodse dichter Heinrich Heine: "Waar boeken worden verbrand, daar worden ook mensen voorbestemd om te branden".⁶

Tijdens mijn eerste jaar op de middelbare school, werd ik veel gepest door de andere kinderen, omdat ik doorgaans geen zin had om te vechten. Oom Joe had me al gezegd: "John, als je weet dat er gevochten gaat worden, begin dan niet met dreigen of uitdagen, of een beetje duwen en trekken – sla er maar meteen op. Degene die de eerste klap uitdeelt, wint meestal. Raak hem in zijn buik. Als hij dan dubbelklapt, geef hem dan een knietje tegen zijn kin."

Al snel kwam de kans om oom Joe's advies te gebruiken. Ik ging veel om met een meisje dat Delphine Brown heette en daar was een pestkop met de naam Jimmy O'Connell niet blij mee.

Hij kwam op me af en zei: "Blijf uit de buurt van Delphine!"

Ik antwoordde: "Als zij wil dat ik wegga, dan ga ik. Maar dat wil ze niet."

Hier werd Jimmy kwaad om en zijn lichaamstaal veranderde van confronterend in agressief terwijl hij me uitdaagde om te vechten. Ik gebruikte oom Joe's aangeleerde manoeuvre en sloeg Jimmy in zijn maag en toen hij voorover klapte, duwde ik mijn knie tegen zijn kin. Hij keek naar me op vanaf het zwarte oppervlak van de speelplaats.

"Nou?" zei ik, gebarend met mijn handen. "Je wou toch vechten, Jimmy? Kom maar op dan."

Hij stond op en rende weg als de bange kleine jongen die hij was. Een paar dagen later werd ik na schooltijd benaderd door een jongen met de bijnaam "Pop". "Ik hoorde dat jij grappen hebt gemaakt over mijn neus," zei hij dreigend. Nou had hij ook een abnormaal grote neus, maar mijn moeder had me altijd geleerd om nooit grappen te maken over iemands uiterlijke kenmerken en ik had dan ook nooit iets over zijn neus gezegd.

"Dat is lariekoek! Ik heb nooit iets over jouw neus gezegd, Pop. En ik ga er niet met je over vechten."

Maar Pop bleef me bedreigen, dus gaf ik hem een klap om ervan af te zijn. Toen ik voorover boog om te kijken of hij in orde was, zag ik Jimmy O'Connell vanachter een boom naar ons kijken als een watje. "Jimmy zei dat van die grapjes over je neus, hè Pop?" vroeg ik hem.

Pop knikte.

"Daar gaat 'ie, die laffe vriend van je," zei ik, wijzend naar Jimmy die er als een haas vandoor ging.

Pop beseftte dat hij zich vergist had door te geloven wat Jimmy hem had wijsgemaakt en gaf me een hand. Ik liep naar huis en vroeg me af hoe vaak ik nog in een gevecht terecht zou komen met een pestkop nu ik had laten zien dat ik dat kon.

Een goede vriendin van de familie, genaamd Betty, had geen eigen gezin en was lid van de Women's Army Corps (WACs). Mijn moeder had haar op het werk bij de Hood Rubber fabriek leren kennen. Voordat Betty de trein nam naar Californië om zich voor haar dienst te melden, logeerde ze een weekend bij ons. Op een middag zaten mijn vader, Betty en ik op het balkon aan de straatkant van ons huis te genieten van de zon. Een jongen die ik kende van school liep op de stoep langs ons huis en stopte even om een praatje te maken. Hij vroeg: "Nieuwe vriendin van je vader?" Hij probeerde me uit te dagen en dacht blijkbaar dat hij veilig was omdat ik boven op het balkon zat. Hij vergiste zich deerlijk. Ik sprong op de reling, gleeed langs de regenpijp en landde op de stoep om hem een paar blauwe ogen te bezorgen. Agent Nolan rende de hoek om naar ons toe.

Hij greep me bij mijn kraag en trok me weg. "John, wat is er hier aan de hand?"

Ik vertelde hem wat de jongen over mijn vader en Betty had gezegd. Agent Nolan greep het joch bij zijn oor en bracht hem naar zijn vader, terwijl hij hem de hele weg onder zijn gat schopte. Twintig minuten later zagen we hem weer de hoek om komen, maar dit keer was het zijn vader die hem al schoppend aan zijn oren meesleepte naar ons huis, waar hij zijn excuses aanbood aan Betty.

Ik wilde niet vechten met Jimmy of Pop. De keer dat ik vocht met dat brutale joch was de eerste keer dat ik vond dat ik er een goede reden voor had. Deze kinderlijke ruzietjes waar ik in terecht kwam leken toen zo belangrijk, maar verbleekten in vergelijking met de gevaarlijke slagvelden die ik later nog zou zien.

In Engeland, een week voordat John Primerano veertien jaar werd, gaf Winston Churchill, ervan overtuigd dat de Nazi's snel zouden stoppen met hun "uitzendingen vol ongecensureerde uitingen" door heel Europa, een eigen uitzending voor de VS en zijn eigen Groot-Brittannië.

"Heeft de mensheid ooit vooruitgang of winst geboekt door zich over te geven aan georganiseerd geweld? Als we terugkijken naar het lange verhaal van onze naties moeten we concluderen dat hun glorie is gebaseerd op het verzet tegen tirannie en onrechtvaardigheid, zeker wanneer deze kwaadaardigheden werden ondersteund door sterkere machten. Na veel ellende en voortdurende verwarring, verrees in het heldere daglicht het idee van het recht van het individu, diens recht om in zijn eigen land geraadpleegd te worden door zijn eigen regering en de Staat zelf de regels op te leggen. Wij worden geconfronteerd met een ander thema; recht uit de middeleeuwen – rassenvervolging, religieuze intolerantie, het verlies van vrijheid van meningsuiting en het idee dat burgers niets meer zijn dan ziellose onderdeeljes van de Staat."⁷

De rector van de school was meneer Sullivan. Als er een streek was uitgehaald, hoorden we zijn secretaresse over de intercom. *Bing-bong*. "Willen John Primerano, Tommy Pearce en Joe Hill zich melden?" Als we ooit zeiden "dat waren wij niet," dan geloofde hij ons. Hij wist wel dat we nooit tegen hem zouden liegen.

Het was de laatste schooldag, het werd steeds warmer en de zomervakantie lag binnen handbereik. Joe, Tommy en ik besloten dat het schooljaar met een knal moest eindigen. Alles was perfect voor onze grap. Het was vies heet en plakkerig in het Arlington Junior High schoolgebouw. Ik kreeg een 'halpasje' om naar de wc te gaan. Ik keek snel om me heen om te zien of de kust veilig was en nam toen een schroevendraaier uit mijn broekzak om stilletjes het rooster van de ventilatieschacht los te schroeven. "Ik hoop dat dit echt zo stinkt als op de verpakking staat", dacht ik bij mezelf. Ik gooide de stinkbom in de ventilatieschacht en schroefde het rooster er weer op. Het duurde niet lang voordat de smerige lucht door alle klaslokalen stroomde. En ja hoor, meteen daarna: *Bing-bong*. "Willen Joe Hill, Tommy Pearce en John Primerano, zich onmiddellijk melden?" kwam de stem van de secretaresse over de intercom.

"Oooh," zeiden de andere kinderen toen ik het lokaal uitglipte om me te gaan melden.

Daar zaten we op onze gebruikelijke stoelen voor het bureau van Mr. Sullivan. "Wij waren het", bekenden we meteen.

"Laat me raden," begon Mr. Sullivan, achteroverleunend in zijn stoel. "Een stinkbom, met rotte eieren lucht?"

Onze blikken kruisten elkaar. Hij was goed!

"Nou," begon hij weer, de hoorn van zijn telefoon opnemend om zijn secretaresse te bellen. "Jullie jongens vinden het vast niet erg om nog even na te genieten van jullie harde werk, terwijl ik de rest van de school alvast vrijlaat, toch?"

Bing-bong. "De school is vroeg uit vandaag. Geniet van de zomer."

We hoorden lachen en opwinding, boeken die dicht werden geslagen en stoelen die weggeschoven werden. Door het raam konden we zien hoe alle jongens en meisjes de school verlieten om enkele uren eerder dan gepland aan hun vakantie te beginnen. Meneer Sullivan nam een stoel en een boek mee naar buiten om van de zon en frisse lucht te genieten. Wij zaten binnen in zijn kantoor met ons hoofd in de handen totdat de geur van rotte eieren uiteindelijk was verdwenen. We hoopten op zijn minst dat we de helden van de dag waren omdat we iedereen eerder uit school hadden gekregen. Helaas voor ons werden we niet de hemel in geprezen.

Als we met Halloween de straat op gingen om snoep op te halen, terroriseerden we de buurt met onze grappen. De meeste van de vrouwen wisten dat ze hun waslijn 's avonds niet buiten moesten laten hangen als deze nieuw waren, want wij knipten die door. Of we leenden witte lakens van onze ouders om verkleed als spoken de kleinere kinderen de stuipen op het lijf te jagen. We sneden nooit autobanden kapot, maar lieten er wel alle lucht uitlopen als wij vonden dat iemand dat verdiend had. Wat ook leuk was, was dingen als "Wie ben ik?" op ramen van winkels te schrijven met een stuk zeep.

De gemeenste grap hebben we uitgehaald met Meneer Rice. Hij was een buurman die ons er altijd bijlapte bij onze ouders als we streken uithaalden. Ik vond dat deze man wel eens een lesje mocht leren. We tilden het hek van de voortuin uit zijn scharnieren en zette het op het dak van zijn garage. We vulden zijn vuilnisbak met water en goten het daarna over zijn veranda, wat behoorlijk stonk. Door een speld naast zijn deurbel te steken, bleef deze rinkelen, maar hij kreeg de deur niet open omdat we met een stuk touw de deurknop aan de reling van de veranda hadden vastgeknoopt. Ook staken we een papieren zak gevuld met paardenpoep in de fik en legden die bij de voordeur, zodat hij goed smerig zou worden als hij het vuur probeerde uit te trappen. We loerden vanuit de bosjes naar de dampende zak poep en deden het zowat in onze broek van het lachen bij het zien van de furieuze, stampende Meneer Rice. Hij keek nog rond maar heeft de daders nooit gevonden

Toen hij later hoorde dat ik de leider was geweest, wilde hij het niet geloven. "John Primerano zou zo iets nooit doen!" Ik had iedereen tuk. Ik vond mezelf een goede dubbelagent. Ik toonde respect naar volwassenen, hield deuren open, droeg boodschappen en hielp oude dametjes met de straat oversteken. Dat was mijn vermomming. In het echt was ik een boef.

Als ik in de penarie zat, en dat was nogal vaak, zei mijn vader altijd, "Ga naar je kamer". Dat vond ik helemaal niet erg want ik had mijn eigen Emerson radio, waar ik naar luisterde voordat hij naar boven kwam in zei, "Zet dat uit". Dat zette ik de radio weer uit en nam ik een boek. Totdat mijn vader weer naar boven kwam en zei, "Je mag niet lezen, leg dat boek weg". Dat herhaalde zich zo een paar keer en dus, met de zekerheid dat ik heus nog wel een keer naar mijn kamer gestuurd zou worden, ging ik naar mijn leraar en vroeg welke boeken er op de leeslijst van dit jaar stonden. Ik ging naar de bibliotheek en nam boeken mee als *A Tale of Two Cities*, *Captain Courageous*, *Moby Dick*, en alles wat ik krijgen kon van Charles Dickens. Shakespeare met zijn ouderwetse Engels liet ik staan, die mocht iemand anders gaan vervelen. De boeken die ik mee naar huis kwam legde ik in mijn kamer voor de onvermijdelijke momenten dat ik naar mijn kamer zou worden gestuurd. Als ik dan huisarrest kreeg en te horen kreeg dat ik mijn boek moest wegleggen, kon ik eerlijk tegen mijn vader zeggen, "Sorry Pap, maar dit is mijn huiswerk".

Huisarrest was in die tijd nog een behoorlijk milde straf. Als iemand van mijn generatie nu was opgegroeid, zouden onze vaders gevangenisstraffen riskeren. Als we zwaar gestraft moesten worden, kregen we een pak slaag met de leren band waaraan vroeger scheermessen geslepen werden. Of met het koord van het strijkijzer. Mijn vader gaf nooit een straf waaraan hij zich niet kon houden. Hij zei nooit dat ik huisarrest had voor een bepaalde tijd. Het was altijd "Totdat ik zeg dat het over is".

Ik kwam niet met de politie in aanraking, maar ik maakte het mijn vader niet makkelijk. Als hij me 's morgens naar de winkel liet gaan, kwam ik laat in de middag pas terug. Moest ik iets voor hem doen, dan werd dat altijd "Dat doe ik morgen wel". Waarop hij standaard zei "Morgen komt niet. Morgen is vandaag. Je doet het vandaag".

Op een avond moest ik om negen uur thuis zijn, maar ik was een beetje te laat, dus ik glipte de deur door en de trap op, goed oplettend dat ik de krakende treden oversloeg. Ik hoorde mijn vader en oom Joe in de huiskamer. Ze luisterden naar de radio. Mijn vader was dol op hoorspelen.

Ik hoorde mijn vader zeggen, "Dat rotjoch. Wacht maar tot hij thuiskomt!" Ik kroop snel mijn bed in onder de vensterbank op het moment dat mijn moeder binnenkwam.

"Die zoon van jou is nog steeds niet thuis!" riep mijn vader als begroeting.

"Waar heb je het over?" vroeg mijn moeder terwijl ze naar binnen gluurde en me zag "slapen" in mijn bed. "Die jongen slaapt!"

De volgende morgen vroeg mijn vader me, "Hoe laat was je gisteravond thuis?"

"Negen uur."

"Je bent je oom en mij geen goedenacht komen wensen," zei mijn vader.

"Maar pap, je houdt er niet van om gestoord te worden tijdens je hoorspelen."

Joe Weaver, die ik mijn oom Joe noemde, was een goede vriend van de familie. Hij werkte voor het vrachtwagenbedrijf van zijn broer. Er was een jaar dat mijn hele familie de griep had, wat in de tijd voor de uitvinding van de griepsprit en andere vaccinaties nog een ernstige ziekte was. Vanwege zijn toch al zwakke immuunsysteem, kreeg mijn vader naast de griep nog een dubbele longontsteking. Niemand van de ooms en tantes, neven en nichten wilde komen helpen, bang om besmet te raken. Toen niemand zich aanbod om ons te komen verzorgen, kwam oom Joe dat doen. Hij werd als dank ontslagen door zijn eigen broer

Oom Joe had in de Eerste Wereldoorlog gevochten, de "Oorlog die alle oorlogen zou beëindigen" en hij wilde voor geen goud dat mij hetzelfde zou overkomen. Toen in Europa in 1939⁸ de oorlog uitbrak en het steeds aannemelijker werd dat de VS zich ook in het conflict zou gaan mengen, zei oom Joe, "Ik hoop dat het is afgelopen voordat je achttien wordt". Hij vertelde me wat verhalen over de Eerste Wereldoorlog. Het inhaleren van het door de Duitsers ingezette mosterdgas had hem één van zijn longen gekost.⁹ Hij en zijn maten vingen en kookten ratten om niet om te komen van de honger. De loopgraven in Frankrijk, waar hij zat, werden door de regen veranderd in riolen. Hij had wachtdienst toen de Duitsers hun loopgraven overvielen. Toen hij hen zag aankomen, kwam hij er tot zijn grote schrik achter dat zijn geweer vast was gezogen door de modder. Het ding gaf geen meter mee toen hij het met door honger afgezwakte krachten probeerde los te trekken. Een van de anderen gaf hem dekking door op de naderende Duitsers te schieten. Toen hij zijn geweer nog steeds niet loskreeg, zat er niks anders op dan een handgevecht aangaan met de vijand. Oom Joe en zijn mannen gebruikten alles wat ze hadden, zoals schoppen of bajonetten om mee op de Duitsers in te slaan.

Nadat oom Joe zijn vrouw was verloren, raakte hij aan de drank. Hij was een vrome Katholiek en om van zijn drankprobleem af te komen, nam hij me altijd mee naar Pastoor DeRoches voor de biecht, waar hij plechtig beloofde om een heel jaar niet te drinken. Pastoor DeRoches was de pastoor van onze parochie. Als parochianen soms te laat binnenkwamen tijdens een dienst, stopte hij altijd en zei dan "We